

AURELIAN PĂUNA

COLONII PENITENCIARE

EDITURA KOINÓNIA

NAȘTEREA SATULUI LĂTEȘTI

În 18 iunie 1951 peste localitățile dintre Timișoara și frontiera cu sârbii s-a abătut o mare nenorocire. Aici trăiau oameni gospodari, cu case mari, cu animale multe și mult teren agricol. Populația trăia în comune și sate mult mai rare decât în alte zone ale țării unde densitatea este mai mare. În plus, localnicii fiind înstăriți nu erau de acord să intre în colectiv. Aveau gospodării frumoase familiile de șvabi care au scăpat de prima deportare din Rusia, din 1945, pentru că erau fie prea bătrâni, fie tineri (minori). Mai erau gospodăriile unor basarabeni care au avut nenorocul să se stabilească, după refugiul în Banat și nu în alte zone ale țării și în sfârșit erau bănățenii, născuți acolo, care însă aveau gospodării bogate.

Pe toți aceștia a pus ochii Gheorghiu Dej și a hotărât să-i deporteze în Bărăgan. Prin deportarea lor realiza două victorii: prima, că le rămânea pământul lor nemuncit, deci bun pentru înființarea colectivei și a doua, ducându-i pe ei în Bărăgan, credea că nu mai are cine să se opună înființării colectivei. Cei care au rămas nedeportați erau săraci sau fără pământ. În seara de Duminica Rusaliilor satele au fost înconjurată de armată. Noaptea au pornit, primarul, șeful de post, secretarul de partid, securistul, însoțiți și de militari, deci au pornit din casă în casă. Au bătut la ușă și i-au zis stăpânului casei, fără comentarii:

„— Îți împachetezi tot ce poți până la ziuă, încarci în

căruță și mergi la gară unde te așteaptă un vagon gol!” De ziuă veți pleca de aici! Alternativă nu ai! Securistul, primarul și militarii erau înarmați.

Trăznet și jale a venit peste bietekele familiei. Ce să încarci într-o căruță? Porcul? Șifonierul cu haine? Găinile din coteț? Copiii mici? Sau proviziile din cămară? Foarte greu de ales. Din fiecare câte puțin sau cum au avut inspirația de moment. Cei mai norocoși au fost aceia care au legat vaca în urma căruței încărcate cu provizii și cu haine. Au fost unii care si-au luat și un șifonier sau un pat sau masa, dar nimeni nu a putut să-și ia porcul din coteț, sau lighioanele din ogradă. Vor avea grijă „reprezentanții poporului” de ele în zilele următoare, atât de vietățile rămase cât și de casele părăsite și gospodăriile rămase fără stăpân. S-a deportat tot ce a fost fruntea satului. Au rămas sărăntocii, activiștii, leneșii, hoții și parveniții fără căpătâi. Ceilalți buni gospodari – ziși chiaburi –, nemți, bulgari, basarabeni, bucovineni, sârbi, au fost încărcăți în vagoane închise câte două familii într-un vagon. Li s-a dat câte o găleată de apă, apoi s-a pus sigiliul la ușă. A doua zi trenul a plecat din localitate. Această soartă au avut-o toate comunele ce se aflau pe toată lungimea frontierei cu Iugoslavia de atunci, iar spre interior până la Timișoara. S-au încărcat zeci și zeci de trenuri cu nefericite familii. Era marea deportare a bănaștenilor de pe frontieră.

La plecarea trenului din gară a început să cânte fanfara. Se serba victoria. Satele au scăpat de „exploata-tori” și de dușmanii poporului. Au fost rechiziționate toate trenurile de marfă din regionala C.F.R. Timiș pentru aceste transporturi cu deportați în Bărăgan.

În gara Timișoara nu se mai găsea nici un singur tren; era complet goală când au trecut cei deportați. Au mers închiși mai multe zile. Toți așteptau să ajungă în Urali, Kazahstan sau în Siberia ca și nemții apti de muncă, ridicați cu cinci ani mai înainte și duși pentru „reconstrucție” la ruși.

Dar într-o zi sigiliul se rupe și ușa se deschide.

– Coborâți! a sunat ordinul.

Au coborât, iar când au citit numele stației românești au căzut în genunchi și au sărutat pământul. Nu erau în Siberia, nici în Kazahstan, erau în gara Fetești din România. După ce s-a descărcat tot, s-a format un convoi uriaș: oameni, animale, căruțe paznici. În această formație au traversat satul de la nordul stației Fetești, apoi au pornit direct spre nord peste câmpul întins. Nu era încă drum, nu era nici cărare, dar pașii uriașului convoi de căruțe și oameni lăsa o urmă pe care s-a format un drum foarte drept. Cu șase ani mai târziu, când am fost adus cu mașina de la Fetești, tot pe acest drum am sosit în Lătești. După ore de chin și mers, însetați și flămânzi, atât oamenii cât și animalele, s-au oprit pe o terasă ceva mai înaltă de întinderea joasă dinspre NE. Nu știau că pe acolo Dunărea își mână apele ei dătătoare de viață.

Civilul șef le-a arătat către un țăruș bătut în pământ la fiecare și a zis.

– Tu aici îți faci casă, Scripcaru! (unul din cei aduși).

– Rusanovschi, tu îți faci casă la țărușul celălalt!

– Picercu, îți faci casă la al III-lea țăruș – și așa pentru fiecare. Bătrânică Rusanovschi era singură, deoarece

restul familiei fusese deportată din Basarabia tocmai în Siberia.

S-a acoperit toată suprafața de oameni, cai, uneori vaci și bagaje ce au putut fi transportate. Afară de țăruișii înfipti în pământ mai erau trei grămezi înalte, una cu uși, alta cu ferestre și a treia cu rogojini. La fiecare familie s-au dat câte două uși și câte două ferestre, una mai îngustă pentru bucătărie. Lemn de construcții nici urmă. Au mai găsit în locuri diferite două butoaie mari pline cu apă pentru consum, numai că datorită căldurii și fiind adusă de mult timp, apa era plină de viermișori roșii ce se agitau în voie. Și mai era ceva înafară de căldura insuportabilă; era vântul, însoțit de praf, care în aceste locuri bate absolut în fiecare zi. Numai seara se liniștește. În jur nici urmă de copac, decât pământul uscat pe care se pare, fusese plantat cândva bumbac. Soarele dogorea făcând și mai încinsă atmosfera din jur, iar cât vezi cu ochii fiind aruncate de soartă, mame cu copii mici în brațe, copii scâncind de foame și sete, părinți abătuți și îngrijorați și bătrâni ce abia se mai mișcau; în jur, un cordon de militari, la care li se aducea zilnic câte un cazan de mâncare. La început oamenii s-au adăpostit de soare la umbra căruței, dar vântul și praful fiind așa de insistente, făceau fețele copiilor negre ca pământul și numai dinții și albul ochilor se mai distingeau. Cu timpul au descoperit că în apropiere, la 1 km, se află apa Borcei – mai curată și mai proaspătă decât cea din butoaie și au dat fuga le ea. Pentru adăpost au început să-și facă bordeie; acestea nu aveau nevoie de material lemnos, (se acopereau cu rogojina) dar la prima ploaie au fost și bordeiele inundate și s-au umplut cu apă. În noaptea

de 22 august 1951 la ora 5 dimineața se pornește o ploaie torențială. Se formează un val de apă ce inundă 28 de bordeie. S-a salvat cine a putut. Un basarabean în coșul căruței salvase câteva găini și cocoșul, toate speriate de apele din jur. Omul nu avea nici pantaloni pe el. Alții și-au salvat ceva haine sau rogojinile pe care dormeau. Situația fiind disperată, oamenii s-au revoltat și au început să protesteze:

– Omorâți-ne!

– Trageți în noi! Nu mai putem suferi să fim chinuți și mai rău!

Militarilor ce înconjurau satul li se alătură poliția călare – 25 echipaje înarmate cu bastoane de cauciuc. Au mai venit și trupe, în mașini militare, dar acestea așteptau la șoseaua ce trecea pe malul Borcei. În cele din urmă vine chiar Alexandru Drăghici cu heli-copterul. Totuși, nu s-a tras în revoltați, așa că în afară de cei înecați nu au mai fost alte victime. De astă dată li s-au mai adus ceva materiale, iar bieții oameni au continuat să-și ridice casele din pământ bătut cu paie.

Iarna era aproape, dar nici o casă încă nu avea acoperiș. De-abia pe 6 ianuarie 1952 a fost gata prima casă acoperită complet cu paie. Cum un necaz nu vine singur, încă o nenorocire se mai abate pe capul lor.

Hrană pentru vite, mai precis pentru cai, nu aveau deloc, așa că au fost nevoiți să-și vândă bieteles animale la C.A.P.-urile din jur pe nimica toată – adică pe câteva sute de lei, numai să nu moară de foame în acest pustiu numit Bărăgan. Zilele treceau, amenințările din partea „organelor de stat” continuau, iar foamea făcea ravagii. Paza a fost nevoită să permită bărbaților să-și lărgească raza de acțiune. Li s-a permis să poată lucra

și la 20 km de sat pentru a-și procura hrana zilnică și mai ales cele necesare terminării adăpostului de pământ început vara. Cum să reziste cele două copile ale familiei Picencu, Xenia și Tatiana acestor mizerabile condiții de trai din bordeiul umed? Așa se explică cum se îmbolnăvesc amândouă; Tatiana de plămâni și Xenia de reumatism. Xenia fusese elevă la Școala Pedagogică din Timișoara. La data când au fost ridicați părinții ea se afla în vacanță la ei acasă, deci a fost ridicată odată cu ei și adusă și ea aici. Încearcă să facă după puterile ei munci grele la pământ. Se chinuie așa bolnavă cinci ani până scapă de aici din Lătești și se întoarce în Banat. Termină Școala Pedagogică începută și găsește un post de educatoare la grădiniță, în orașul Jimbolia. După câțiva ani boala o țintuiește la pat, unde zace mai mult de zece ani. Nu mai vede bine și întregul organism se umflă. Suferă cumplit, atât fizic, cât și moralicește. Dar are un suflet de sfântă, așa cum toată viața și-a petrecut-o ca o sfântă. Regretată de toți copiii și părinții lor, moare în 1985 lăsând în urmă doar pe Tatiana și pe mama ei de 85 de ani.

Sufletul ei s-a dus alături de al lui Grigore, soțul Tatiane și de tatăl ei mort în Lătești, iar trupul odihnește în cimitirul din Jimbolia, străjuit de o cruce joasă din metal. Dumnezeu să-i odihnească sufletul chinuit!

În 1990 și mama ei a urmat-o în mormânt alături de ea. Tatiana avea o dorință de a-și aduce soțul și tatăl înmormântat în Lătești. A fost imposibil, deoarece cimitirul neglijat în urma dispariției satului a fost distrus cu buldozerul, apoi a fost acoperit cu deșeuri din niște grajduri ruinate și dărâmate ce se aflau în apropiere. În 1991 s-a putut identifica cu certitudine numai un sin-

gur mormânt nemțesc cu cruce și cu numele scris pe el. Mai erau încă 4 morminte alăturate, dar fără cruce – deci nu se puteau ști cui aparțin. Cimitirul, pe când eram eu în Lătești, fusese mare, cu zeci de morminte și împărțit în trei: o parte pentru nemți (catolici), alta pentru ortodocși și încă una pentru neoprotestanți.

Acum domnesc liniștea și bălăriile înalte și nimic nu amintește de un fost cimitir.

Se mai văd ceva mai sus niște ruine de grajduri și magazii, iar mai departe halele la care am lucrat eu ca zidar. În rest, semănături neîngrijite și pustii (liniște deplină).

Așa au construit bieții „bănățeni” comuna Lătești: locuind în bordeie sau la adăpostul căruței. Vara anului 1951 trece repede, vine toamna și apoi frigul. Casele nu erau terminate. Se făceau, cum am mai spus, din pământ bătut cu paie sau din chirpici. Chirpicii erau – niște cărămizi mult mai mari – tot din pământ cu paie, dar uscate bine înainte de a fi zidite. Casele erau călduroase, deoarece aveau pereții groși de 40–50 de cm, numai că nu era cu ce se face focul.

Casa avea două camere, una mai mare de 4 m pe 4 m, iar alta mai mică, la intrare, numai de 4 m pe 2 m. Pe jos era pământ bine nivelat (lipit cum se spune). În peretele despărțitor se afla zidită o sobă de paie. Era ceva mai mare decât una de teracotă și largă înăuntru. Din camera mică se băgau paiele pe ușiță iar soba încălzea și în camera mică, dar mai ales în camera mare. Pereții erau văruiți și atmosfera destul de plăcută dacă ar fi fost cald, dar nu aveam paie. Casele erau acoperite cu paie sau cu papură. Unele aveau câte un adaus, un șopron sau coteț de păsări. Casele se aflau la 20 m distanță una de alta, pe fiecare parte a uliței.